

* Brandval
Stiftet *
1983
Historielag

Brandvalitten

Hofoss ca. 1960

Nr. 4 Desember 2012 27. årg.

Brandvalitten

Medlemsblad for Brandval Historielag

INNHold

Noen ord fra lederen, <i>Terje Hauger</i> og fra redaktøren, <i>Halvor Noer</i>	s 2
Hva er Hofoss av <i>Trond Nordby</i>	s 3
Mine minner fra Hokåsen skole av <i>Kari Jahr</i>	s 8
Fossbråten av <i>Per Skogrand</i> og <i>Charles Østbye</i>	s 11
Bureisingsbruket i Langåsen av <i>Bjørn Tuer</i>	s 13
Busstur til Vestmarka og Koppom av <i>Halvor Noer</i>	s 15
Øvre Breen Dam av <i>Per Skogrand</i>	s 17
Bygdeboka – Hokåsen	s 18
Vi minnes Arne Næss av <i>Halvor Noer</i>	s 18
Gamle leker av <i>Anne Marie Halvorsen</i>	s 19
Ord og uttrykk og Av ordenes saga av <i>Tor Aarstad</i>	s 20
Arrangementer Bøker med mer til salgs Rettelser	s 24

Redaksjonen:

Halvor Noer, redaktør	tlf.: 62 82 63 51
	e-post: noer@east.no
Terje Hauger	tlf.: 62 82 55 34
	e-post: thauger2@online.no
Ole Erik Ruud, lay out	tlf.: 62 82 61 11
	e-post: olerr@online.no
Ole Lunder, annonser	tlf.: 62 82 66 22
	e-post: olunder@online.no

Hjemmeside: www.brandvalhistorielag.no/

Trykk: Flisa Trykkeri AS 62 45 50 60

Forsidebilde:

Hofoss 1960 Norsk Flyfoto.

Noen ord fra lederen:

2012 er på hell og jula er like om hjørnet. Oppsummeringen av året kommer vi tilbake til på Års-møtet.

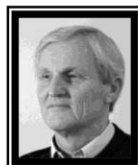
Det viktigste som har skjedd i år, er utgivelsen av Brandvalboka - Hokåsen. De som følger med i Glåmdalen kunne ikke unngå å se den fine omtalen avisa hadde på saken. Bygdebokkomiteen med Arne Hanestad i spissen har gjort en meget god jobb, og resultatet kan både komiteen og Historielaget være stolte av.

Det må likevel være tillatt trekke fram tre personer, nemlig forfatterne Rolf Amundsen og Bernt Olav Neskvern og fotoansvarlig Trygve Myrvold. Når vi ser resultatet er det ikke vanskelig å forstå at her er det ikke få arbeidstimer som ligger bak. Dette bindet av Brandvalboka og Finnskogbindet, som er gitt ut tidligere, bør ha en selvskreven plass i bokhylla, og flere bind følger!

Så vil jeg ønske alle en Riktig God Jul og vel møtt igjen i 2013!

Hilsen *Terje*

Redaktøren melder:

Dette nummeret er preget av Hokåsen/Hofoss-stoff. Ikke bare pga ny bygdebok, men også av kåseriet med minner som "vår" professor Trond Nordby holdt på Hofossdagen. I tillegg vil vi på nyåret få et program på NRK 1 med tittelen, "Hvem tror du at du er", der "Tyristubben" til Trond blir presentert.

Er det noen som kjenner seg igjen i Karis beskrivelse av sin tid i folkeskolen? Få på Karis alder er skriveføre lenger, og jeg som er langt yngre husker ikke på langt nær så mye som Kari. Takk Kari! Har du mer på lager?

Det er alltid hyggelig å få tilbakemeldinger. Vi tar gjerne inn korte innlegg til artikler som er presentert.

Og nå ser vi fram til jubileumsåret 2013, da Brandval Historielag er 30 år!

Med gode ønsker for jule- og nyttårshelgen!

Hilsen *Halvor*

Hva er Hofoss?

Kåseri av Trond Nordby på Hofossdagen 30. juni 2012

Opphavet til «Hofoss»-navnet ligger i tåka. Prøver vi oss på navneforklaringer spunnet rundt «høg foss», ser jeg straks for meg Åfloen, Damhauga, Fosshaug, Tæstufallet og Mølla. Men assosiasjonene disse navnene vekker, er generasjonsavhengige.

Hofoss betyr noe annet for meg enn for Inger Noer. Gunnar Strand husker lenger tilbake enn jeg gjør, mens Hofoss var noe helt annet den gangen John Faldaas herset på Kompanigard'n. For meg er Faldaas bare et navn i folketellingene. På ei liste som er lagt ut på nettsidene til *Hofoss historieforening*, står et navn som sier meg enda mindre, Ulfhedin. Det ligner gammelnorsk. *Var Hofoss et stedsnavn alt i middelalderen – med navngitte beboere?*

Hofoss "sentrum" 1960 – se forsiden. Bakerst "Nordstu'n". I høyre kant den nye låven på "Tæstu'n" – hovedbygningen på nedsiden av Riksvegen. Over låvetaket skimtes hovedbygningen på "Hælvardstu'n". Til venstre for denne ses den gamle Hofossbutikken som lå inntil gamle Finnskogvegen – ny bygd i 1860-åra. Til venstre for låven butikken til Axel Larsen og Thorbjørn Olsen. I forgrunnen "Kompanigard'n" nå Hofos ANS v/ Trond Berger, nærmest bak ses huset til "Bakern".

I en del andre spørsmål henger jeg med. I fjor startet Erlend Strand ei Facebook-side der vi kunne diskutere lokale stedsnavn. En dag var det lagt ute et fotografi med spørsmål om hvem bildet viste. Jeg så det med en gang: Asbjørn Andersen, også kalt «Ærderbærjen». Nå står han oppført med feil kallenavn «Ærderbærjern».

Trond Nordby f. 1943

Ungdomsbilde av Gunnar Strand f. 1924

Asbjørn Andersen gikk under navnet «ÆrderBÆRJEN», det vil si «han fra berget», ikke «han fra Berger». Spør alle på min alder eller de litt eldre, så får dere høre at han ble kalt «Ærderbærjen» – rett og slett fordi han under tømmerfløtinga satt på post i «ærder»-krattet ovenfor Mjærn'rudsfalllet.

Asbjørn Andersen (1904-1985)

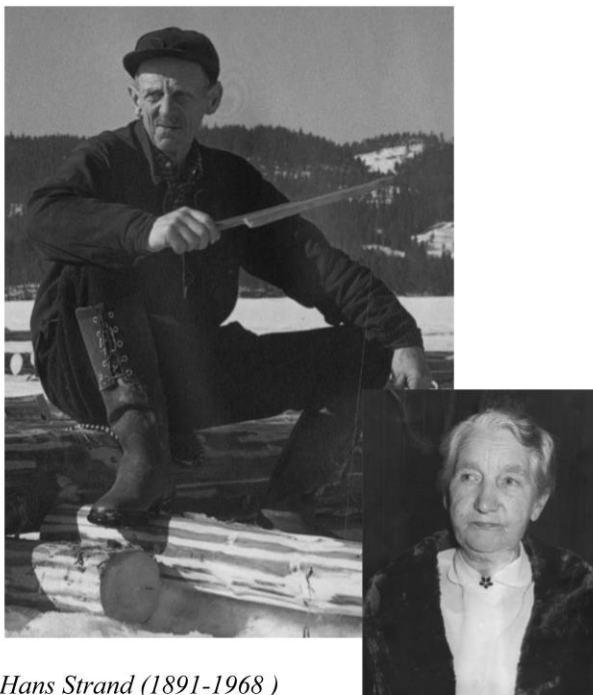
Dere har tatt poenget: Hvorfor skulle jeg gi et mer sannferdig bilde av Hofoss enn yngre, eller – for den saks skyld – eldre hofossinger?

DET EVIG FORANDERLIGE

Kan alle enes om ett landskap som til alle tider har vært det samme – Hofoss-landskapet? Jeg tror ikke det. I hvert fall kulturlandskapet forandres sammen med driftsmåter. Skog blir hogd, krattskog vokser opp. I våre dager tar krattskogen overhånd.

Hva med husene? De største forandringene rammer driftsbygningene, fjøs og låver. Noen ganger bygges nye våningshus. Som oftest rives

de gamle eventuelt bygges om til ferieboliger. Kanskje står husene falleferdige og med spindelvev, der hvite hårtopper med runde brillen en gang tittet fram bak raude georginer.

Hans Strand (1891-1968)
på pilking.

Karla Strand (1892-1968)

Foto utlånt av Elisabeth Haug

På Tæstu'n er hovedbygningen «tatt av Veien». Borte er også tømmeruthusa – låven og fjøset. Der disse stod, reiste Smal-Hans (*Strand*) sitt mausoleum, gjennom tidene Norges styggeste og mest malplasserte bygg. Der den første landhandelen i distriktet holdt til, bodde seinere forpaktere på Hælvarstu'n. Det huset brant ned under den siste forpaktern. Mølla og stua der Mjærnarfamilien bodde, er fjernet. Huset ble visstnok tatt ned og gjenreist på Vestlandet et sted.

De sosiale endringene har vært enorme. I fjor sommer lot jeg meg irritere over Facebook-snakket om alle bøndene som var rike på gods og talenter. Jeg spurte hvor det ble av dem som sleit vettet av seg, slik at pengene tilfløt bøndenes

pengebøker. Da gikk Sigmund Engdahl til Folketellinga av 1865 og fant både husmenn, «kvener» og betlere.

Først i år, etter å hatt kontakt med Inger Noer da hun gjorde forberedelser til TV-serien «Hvem tror du at du er?», fant jeg at Hans Kjæla (*Hans Gundersen Kjølén*) og Hans Nordby (min

bestefar) var søskenbarn. Det hadde jeg aldri hørt før, enda Kjæla'n de 8-10 første årene av livet mitt stadig var å se på veien, som en vandrende tyristubbe. Var tausheten et utslag av snobberi på farssida mi? Var ikke Kjæla'n fin nok? Jeg går over til mine minner.

Hans Gundersen Kjølén (1873-1953)

TØMMERFLØTINGA

Hva med *Hofossåa* med stryk og kulper – sølvbeltet som i årtusener har slynget seg gjennom landskapet. Herifra kommer de sterkeste minnene. Tre korte glimt:

1. Fra da vi bodde i «gamlestua» oppe på Smestad, kan jeg huske en fjern dundring av tømmer som gikk gjennom damluka, slo mot skådammen og fór nedover Tæstufallet. Den dumpe lyden gjorde det vanskelig å sovne.
2. Jeg klamret meg svimmel til det mønjemalte rekkverket på dammen og så den gule vasstrømmen og tømmerstokkene suse under føttene mine. Lufta var fylt med vandamp ispedd søt lukt av bløtt tømmer.
3. Tømmerflåtene lå på utsiden av to rader med lenser – festet i kjettinger til hver side av damluka, ei snurpenot med digert hull som samlet tømmeret til utløpet. Ute på flåtene stod fløterne og skyndte på tømmerstokkene med langskaftete tømmerhaker.

Dette er minner som sitter spikret. Nå er tømmerfløtinga historie, og åa ligger der nesten

gjengrodd, mens tømmeret fraktes på tunge lastebiler omgitt av giftblå eksos.

Vi guttunge gikk ofte innom «Wais'n» (*Ivar Wais*). Han satt på posten i steinrøysa på Tæstujordet. Hvis Ærderbergjen ved Mjærn'rudsfallet firte det hvite flagget, var det «mugge» nede hos ham. Da heiv Wais'n seg på mopeden, som sjelden startet med en gang, og trampet opp Sagasvingen og varslet om at nå måtte damlukene stenges. Straks dro mannskapene ned til Mjærn'rudsfallet for å få løs mugga – i verste fall måtte de bruke dynamitt.

Det hendte Wais'n sovnet av ølet. I edru tilstand, derimot, satt han standhaftig på sin post. Dass var det ikke der, og han turte knapt gå andre steder for å gjøre sitt «fornødne». Han beskrev levende hvordan det en gang gikk i buksa: «*Å je dret å je bad!*» Selv Wais'n henfalt til barnetroen da det indre trykket ble for sterkt.

Merk *monoftongeringen* «dret» i stedet for "dreit". Wais'n kom østfra på Finnskogen, innenfor det smale beltet med monoftongering som strekker seg fra Aremark i sør og nordover gjennom Eidskog, Finnskogen, Trysil, Engerdal og videre langs fylkesgrensa til Sør-Trøndelag.

Slik naturens orden tilsier, kom «Bakenden» til slutt; jeg snakker ikke om Waisen nå, men om sluttrensken. Tømmer som lå att i kroker og viker ble slept med båt til dammen. Snart etter ble Åfloen tappet ned – omskapt til et gjørmehull med abbor, mort og gjedde.

Da Veivokter'n (*Harald Hofoss*) og Signe flyttet fra Fosshaug til Strand, ble han svært så opptatt av «stærslætten», mest for å «græle». Opphavet til kravet hans lå trolig, uten at han nødvendigvis visste det, i en avtale av 1818. Det året kjøpte Det Ankerske Fideikomis retten til å demme opp innsjøene i vassdragget. Inntil da var Åfloen ei lang stille – omtrent slik Vesle-Åfloen er i dag. Fordi slåtteteigene ble satt under vann, måtte sjøen tappes ned straks fløtinga var unnagjort.

SOMMERFERIE

De hvite *turnskoene* vi fikk straks snøen gikk, hadde alt fått blankslitte såler, overtrekket var grått av søle og med hull etter ballsparkinga. Skoleåret var omme, og i to måneder slapp vi å høre Kubberud syngje «*Mot i brystet, vett i pannen*».

Harald Hofoss (1891-1985) og Signe (1894-1978)

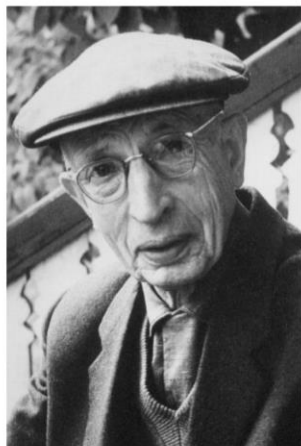
Foto utlånt av Inger Johanne HofosBeck

Straks etter kom byfælka på ferie. I min verden var det Ågot og Karl Moen, søstera mi, Anne-Marit, Løken-familien, Tore Erlandsen, Ivar, Roger og Arnfinn Sørensen. Thor og Rolf Olsen samt Olaf (*Laffen*) Andersen var her året rundt. Per-Steinar Høgberg likedan, til han og resten av familien flyttet.

Ågot og Karl hadde med seg Brandy Spesial og inviterte på snitter, kaffe og toddy. Som regel underholdt Baker'n (*Torleif Brandvold*) og Mjærnar'n (*Viktor Høgberg*) med sang. Baker'n tok den muntre: «*Mens mannen var ute etter øl*». Mjærnar'n annonserte med en alvorlig mine hvor han kom fra: «*Ack, Värmeland, du sköna...*». En aften hadde de to tatt inn mer toddy enn snitter og begynte samtidig – på hver på sin sang. Da Mjærnar'n var ferdig, så han stivt bort på Baker'n: «*Ja, nu har jag gjort mitt. Nu får du göre ditt!*»

I sommerferiene var jeg mye på Mjærn'rud, hesja høy og lukte turnips. Jeg var spesielt begeistret for Olivia Dala (Bergersen). Det hang nok sammen med at hun en heit sommerdag, da jeg krabbet rundt i i turnipsåkeren, kom over Dalabekken med ei diger mugge bringebærsaft. Liknende velgjerninger blir også to andre husket for, Karla Strand og Emmy Mjærn'rud (*Emma Skaare*).

Ellers sparket vi unger mye fotball på Snurujordet. Da jeg hadde bursdag, møttes gutter og jenter fra fjern og nær til dyst. Tæppa var egentlig havn for krøttera til Oliver Noer. Han likte dårlig at vi tråkka ned graset. I håp om å jage oss bort, smøg han stille opp gutua og gjemte seg. Vi så ikke annet enn hodet og sikspencen stikke fram bak en stein. Han sa aldri noe. Etterpå har det slått meg at han kanskje var for fintfølende

Oliver Noer (1883-1972)

til å kjeft: Vi skulle bare vite at han så oss!

PÅ SKOLEVEI

Per-Steinar Høgberg
(1943-1990)

De første skoleåra tok Per-Steinar, Ester Kalbakk og jeg følge til skolen. Den felles skoleveien begynte og sluttet i gutua foran Tæstuhuset. På steintrappa kunne det stikke fram en busserull med hode for å spytte snus. Ett kjapt støt – som en klapperslange. Det var Smal-Hans som kvittet seg med «slagget».

I smia f.v.: Erling Mellem f. 1924, Lars Olsen (1897-1973) og Per Lunder (1917-1985).

Foto utlånt av Thor Olsen.

I smia ved Mjærnrudssvingen holdt smeden, Lars Olsen, til. Verkstedet lå i første etasje, i andre etasje hadde han et krypinn med seng og kokeplate. Vi kunne høre sleggeslag og vatn frese da han stakk hesteskoen ned i bøtta til avkjøling,

ellers så vi gjennom de sotbelagte vinduene den blågrønne sveiseflammen.

I helgene gikk jeg ofte innom «Sme'n» og lånte nøkkel til båten hans i Bækkjetjinnnet. Med et innovervendt smil stakk han de butte fingrene ned i pengepungen for å fiske opp båtnøkkelen. Jeg trippet ivrig etter å få dra fjør, helst ei Gjøvik flyspoon av kopper med zulu silver. Kjøpt på butikken for kr. 2,47.

Hofoss' vestgrense mot Hokåsen går ved Dalabekken. Der bodde Olivia og Bernt Bergersen. Han hadde vært smed, 150 cm lav, hun hjemmeværende sydame og 190 cm høy. Selv da de hadde passert åtti, kunne de gå kveldstur – hand i hand som et nyforelsket tenåringspar. Det ble født mange unger i Dala.

Olivia (1877-1964) og Bernt Bergersen (1872-1963)

Olivia lo og smilte så vakkert. Det gjorde hun nesten bestandig, hvis hun ikke gjespet – til tårene trillet. En gang var hun hos Eldar-Kar'n (Aarstad), enke med barn. Minstegutten Arne sang, og Olivia gjespet. Etterpå gikk Eldar-Kar'n rundt og skrøt av at'n Arne sang så vakkert at a'Olivia gret.

På andre sida av åa bodde Mjærnarfamilien. Også etter skoledagens slutt hang Per-Steinar og jeg i hop som erteris. Da Mjærnar'n begynte å dra på åra, sneget han stiv og giktisk de 100 meterne fra kverna og opp til huset. Han brukte minst en halv time på den turen. Men replikkene kom som rifleskudd fra den runde skallen med stram hud og hvit bart.

EPISODER

I romjula 65-66 gikk jeg til Mjær'n rud og ba Reidar Skaare om å få låne hest og slede. Da hadde jeg bodd ett år i Oslo og ville gjerne kjøre

kanefart. Det hadde jeg knapt gjort tidligere. Men en epoke var over. Etter traktoreringen av landbruket fant ikke lenger bøndene grunn til å briske seg bak feite merrer. Nå var det traktor med lykt som ga status. Slik stilte bøndene til kanefart det året, en lang dur med skarpe frontlys kløyvde desembernatta – samt skremte vrinsk fra én hest som nesten «flaug ut».

Kristine (1879-1956) og Viktor Høgberg (1876-1956)
Foto utlånt av Grethe Høgberg Bonnerud.

Søndag formiddag hørte som regel Møller'n på messa i Sveriges Radio. Jeg så aldri at han gikk i kjerka eller på bedehuset, men som värmlending likte han godt å høre presten tale. En søndag Per-Steinar og jeg herjet som verst, skrek han i: «*Tysst nu ungjäklar, nu fa'n lysner jag på högmässan!*»

Asbjørn Andersen snakket «halvemål» (som de har gjort i Nordfjord, enda han kom fra Lunderseter). Han sa «hælj» for elg, og «ælj» for helg. Det samme gjorde for øvrig søstera, Gunda Seigerud.

Da jeg var tre og et halvt år gammel, skulle Asbjørn være julenissen. I det han steig inn gjennom døra, sa han «God ul!»! Da kjente jeg'n att: «*Dætta er'n Asbjørn Andersen!*» Han gikk aldri julenisse for oss.

Mitt liv på Hofoss hadde tre sentra: Kjøkkenbenken hos bestemor Minda Rismoen, butikktrappa og steina foran Tæsstufjøset – møteplassen på søndager. Hos bestemor fant jeg grunnlinja som historiker, samlingene på butikktrappa og i fjøsveggen tente sansen for historier.

Da vi satt foran Tæsstulåven en søndag formiddag, kom en syklist halsende forbi. Karla myste etter mannen: «*Håkken var detta?*» Mjærnar'n hadde svaret: «*Det var syster til moster til faster til Fa'en.*» Karla reagerte snurt:

«*Du trur je er nysgjerrig, du!*». Møller'n: «*Det är just jämt hvad du är, det!*»

Fra butikktrappa kunne det høres latter, og gråt – da budskapet kom om Stalins død. Jeg hadde aldri før sett voksne mannfolk grine før, men da strigråt både Veivokter'n og Gunnar Tanga. Selv Hans "Damma" (Vold) gråt en skvett, mest fordi han var så lettrørt.

SLUTTORD

Nils, mannen til Minda, døde ved juletider -44. Da var jeg ett og et halvt år gammel. Seinhøstes stavret han seg opp til Smestad og løftet meg til værs. Jeg kan huske vest og klokkelenke passere på vei opp. Her begynner mi historie om Hofoss, og den slutter drøyt 20 år seinere.

Minda Rismoen (1878-1966)

I januar 1966 lå Minda på dødsleiet. Jeg sto foran senga hennes og fortalte at nå dro jeg snart til Oslo for å fortsette studiene. Hun kastet et matt blick på meg: «*Har itte du studert nukk, nå?*» Underforstått, jeg hadde alt gått ett år på Blindern og før det på søndagsskolen (minst to-tre ganger), framhaldsskole og gymnas. Så slengte hun ut trumfkortet: «*Kom haug at hovmod står for fall!*»

Men Bufast-tida var forbi. Straks bestemor var jordfestet, den 8. januar 1966, dro jeg sammen med tømmerhoggerne som etter 60-åras prisfall på tømmer hadde byttet ut øks og barkespade med hammer og snekkersag. I Oslo var det byggeboom, og nå var «dom innafær på bigg».

Her står jeg på nytt og deler mine minner fra 1943 til 1966 med dere. Jeg snakker som om «Hofoss» var noe fast – én gang for alle. Navnet står da også på flere kart og på to vegskilt, ett like ovenfor Dalabekken, ett omtrent der Grimkjælsvegen tar av fra Røgdenvegen. Men mellom disse skiltene er alt i stadig forandring.

Mine minner fra "Nyskolen" på Hokåsen

av Kari Jahr

I 1922 flyttet vår lille familie på 3 inn i den nye Hokåsen skole. Far skulle være lærer her sammen med en annen lærer pluss en lærerinne. Vi fikk familieleiligheten som lå i 2. etg. mot vest. Den andre leiligheten var tiltenkt lærerinna, men da hun hadde egen bopel, fikk pedellen leie den. Hit flyttet Johanne og Andreas Kaknes og en datter. Vi hadde felles inngang med en lang trapp. Den andre læreren bodde fortsatt i "Gamleskolen".

Østre del i 2. etasje var tenkt til lærerværelse, bibliotek etc. I 1922-1924 bodde Ellef Hovland der, da han var lærer for fortsettelsesskolen. Senere fikk han jobb ved Nor skole.

Skolestyremøter og lærermøter for hele Brandval ble holdt på Hokåsen skole, for her var det plass. Da kom lærere og lærerinner fra hele Brandval på sykkel – noen hadde biler. Var vi unga ute, vanket det nok et sukkertøy eller en sjokoladebit. Da det var møter her, ordnet Johanne med salg av kaffe og mat.

Presten hadde også "lesinga" si her. Jeg husker godt prost Scheie. Han hadde monokkel og tygde på kokesjokolade.

Sanitære forhold

"Jobbetidsmonumentet" (se *Brandvalitten nr 2 2012. Red.*) var ikke så moderne at det hadde sanitæranlegg inne. Uthuset var plassert parallelt med skolebygningen i "god" avstand. En måtte være sprek og frisk for å rekke å komme tidsnok ned trappa og ut, rundt hjørnet og over skoleplassen. Jentedoen besto av 6 -7 avlukker, hvor de 3 innerste var private og låste. Tømminga var et enda større problem. Lemmene for "møkkakjelleren" var i endene på uthuset som derfor måtte tømmes i lengderetningen. Det var problematisk å få noen til å utføre den jobben.

Datter til læreren

Å bo på skolen var å være "midt i væla". Her var det jo aktivitet hver dag. Som lita var jeg ute i friminuttene og ble jo et midtpunkt for de store jentene. Når lærerinna, fru Lunder, hadde håndarbeidsundervisning, sto jeg i korridoren og ba pent om å få være med. Vanligvis fikk jeg lov. Jeg strikket fra jeg var 3-4 år. Pinnene mine var 2

Kari Jahr f. 1921

tomme "kjærighet på pinner" som mor hadde spikket i ene enden og hatt brevlakk i den andre. Resultatet av strikkinga ble som regel dukkeskerf.

Det var ikke alltid enkelt å være lærerens datter. En fikk jo finter om at en fikk mer hjelp og kanskje ble hørt da en kunne lekse godt. Stort sett gikk det bra.

Familien Kubberud

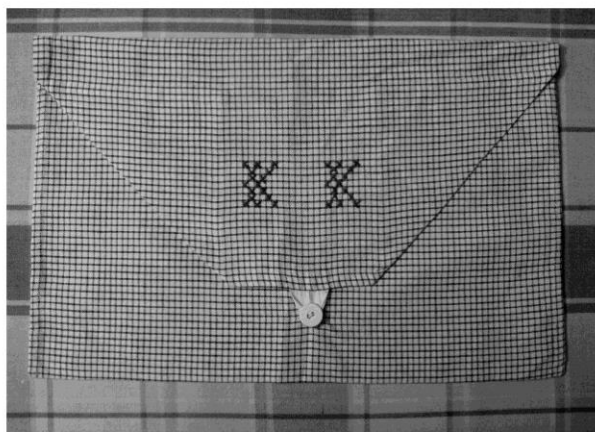
Bak: Kari f. 1921 og Madli (1925-2008)

Foran: Arne (1893-1966) og Katarina (1893-1981)

Håndarbeid

Jeg begynte på skolen i mai 1929 og sluttet i mai 1936. Jeg gikk 2 år hos lærerinna, 2 år hos far og 3 år hos Tagestad. Fra 4. klasse hadde vi jentene håndarbeidsundervisning. Da gikk jentene hver dag på skolen. Men det gjorde ikke guttene, for de hadde ikke sløydundervisning på den tida.

Vi jentene fikk lage forskjellige ting. Første oppgave var å lage en veske formet som en konvolutt i smårutet blåtøy. Initialene våre ble brodert på i korssting. I 5. klasse sydde vi forkle i ensfarget blåtøy, som vi broderte på. I 6. klasse sydde vi underbukse i staut (et bomullsstoff) med hullfall. I 7. klasse strikket vi ullstrømper som rakk langt over knærne. Det skulle lages bruksting.

Konvoluttveske sydd av Kari Kubberud i 4. klasse – det første året med håndarbeid. Initialer i korssting.

Friminuttene

I friminuttene var det alltid full aktivitet. Vi hoppet tau, kastet ball, hoppet paradiset, hadde sangleker etc. Vinterstid kunne vi sparke rundt skolen og hadde sklie som vi "haulet" på. Friminuttene ble alltid for "stutte". Noen forskjell på Jørgen Hattemaker og Kong Salomo merket jeg ikke. Vi var alle skoleunger og hokåsinger.

Hvert år ble det holdt skolebasar. Pengene ble brukt til skoletur og til innkjøp av kopper og kar til skolekjøkkenet. Dette var i bruk ved forskjellige tilstelninger, men ikke til skolekjøkkenet som det var bygd for.

Butikk rundt hjørnet

Tross liten vei til butikk både østover og vestover var det ikke noe stort problem. Vi hadde ikke så mye penger til disposisjon i tida 1929-1936. Ikke

alle hadde engang matpakke med på skolen. Jeg husker far kom opp og ba mor lage matpakker som han fikk gitt til de som trengte det. Tror nok også noen elever delte sine.

Tyttebærturer og potetferier

Vi hadde potetferie og tyttebærferie. Da var det anledning til å få tjent noen kroner. Asbjørn Olsen tok inn forskjellige tekstiler og vi unga leverte tyttebær dit og fikk tilgodelapp. Disse ble siden brukt til innkjøp av diverse klesplagg. Far gledet seg til å begynne skolen etter tyttebærferien, for da hadde elevene fått ett eller annet nytt. Det var genser, skjorte, bukse etc.

Det var ikke bare unga som plukket tyttebær. Voksne kom seg også til skogs. De laget seg meis av margarinkasser og med reimer til å ha over aksla. Spann til å plukke i var også gamle pølsespann som det var laget hank til. Den tida slapp tyttebæra å råtne i skogen.

Julefesten 4. dag jul var det store

For oss på skolen begynte den dagen føre. Først skulle veggen mellom de 2 midterste salene heises opp. Så skulle juletreet plasseres midt i dobbeltsalen. Treet kom som gave fra en eller annen skogeier. Treet ble pyntet og de store hvite lysene ble festet på treet med hyssing. Asbjørn Olsen kom med varene som var bestilt. Så skulle det lages "godteposer". Små brune papirposer ble fylt med 1 appelsin, 1 liten sjokolade, 1 kjeks, 1 karamell og kanskje 1 lakrisstang. Alt etter hva vi hadde råd til.

Vi ungene hjalp til med å gjøre i stand pakken. Vi satt på rekke og fylte posene med hver vår godsak. Disse posene ble lagt i en stor sinkbalje og gjemt bort.

Om formiddagen da julefesten var, kom det melk fra Skaare i store melkekjeler. Så kom baker Johnsrud fra Hofoss med julekaker og boller. Alt dette ble brakt ned i kjelleren på skolekjøkkenet. Kl. 16 begynte festen og onga stormet inn.

Først gikk vi rundt juletreet, flere ringer med de minste innerst. Vi sang alle de gamle julesangene som vi hadde terpet på før jul. Noen inneleker ble det også. Så var det tid for mat.

Nede i kjelleren sto "lærerkonene" og Johanne og kokte sjokolade og dekte bordene med kopper og glass. Det måtte skje i puljevis etter plass og servisedeler. De minste fikk gå ned først, men en måtte stå vakt ved trappenedgangen for at det ikke

Personalet ved Hokåsen skole:

Bak fra venstre: Olga Tagestad, Andreas Tagestad, Minda Lunder, John Lunder, Johanne Kaknes, Andreas Kaknes, Arne Tagestad (sønn til lærer Tagestad), Arne Kubberud, Katarina Kubberud.

Foran fra venstre: Gerd Tagestad, Kari Kubberud, Finn Kaknes, Ella Kaknes, Madli Kubberud.

Foto: J. Bøe

kom flere enn det var plass til. Vi fikk som regel sjokolade, 1 bolle + 1 skive julekake hver. Etter at alle hadde fått mat, var det litt gang rundt juletreet igjen. Så kom nissen med balja, og alle onga fikk en pose hver, før de tok fatt på hjemturen.

For lærerpersonalet og ikke minst Johanne, var det ikke slutt. Det måtte ryddes og vaskes. Juletreet skulle ned igjen og midtveggen på plass. Far var nede om natten for å se etter om alle julelysene var blåst ut.

Alt servise og kjeler med mer var skaffet tilveie ved basarer på skolen. Basar på skolen var nesten en årvisst foreteelse.

17. mai-feiring

17. mai-arrangementet var også på skolen. Jeg husker toget gikk enten til Hofoss og snudde eller til Skaare. Etter at toget var tilbake til skolen, var det forskjellige konkurranser – sekkeløp, eggeløp etc. Bevertningen foregikk i kjelleren. Fanen vi hadde var malt av Gunnar Østbøl. Fanen ble med til Roverud barne- og ungdomsskole, men den er nå tilbake på Samfunnshuset.

Johanne Kaknes 1896-1983

Johanne Kaknes

Hokåsen skole hadde ikke bare lærerpersonell. Den hadde en helt unik pedell i Johanne Kaknes. Hun var alltid til stede. Først om morran for å fyre i 5 bjønnovner. Det var alltid varmt, da onga og lærerne kom. Etter skoletid vasket hun alle skolesalene + en lang korridor. Så bar hun inn 60 cm. lang bjørkeved fra skålen bak skolen og fyllte alle vedkassene. Dette var en tung jobb for ei dame. Når det var sommerferie, vasket hun hovedrent i hele 1. etg. – en fryktelig jobb.

Fossbråten

av Per Skogrand og Charles Østbye

Fossbråten lå like ved riksvei 210, mellom Foseidveien og Ramsøya. I dag er det ikke mye igjen av verken grunnmur eller åkerlapper. Skogen har tatt tilbake det som møysommelig ble fravristet den. Under folketellingen 1900 var det 4 personer hjemmehørende her. Det var Martin og kona Berthe Marie. Hjemme bodde også Karl og Berthea. De satte korn og poteter og hadde kreatur og fjærkre.

Går du over Fossbråten i dag er det få spor igjen av plassen. Her var det brutt opp 15 mål med jord. Plassen ble også kalt bare "Bråtåa" i nabolaget. Barna til Martin skrev seg for "Fossberget". Bildet herfra er tatt 2010. Foto: Per Skogrand

I en artikkel i Indlandsposten sto følgende artikkel kalt "Tidsskifte", skrevet av stud.theol. Charles Østbye. Artikkelen er litt redigert og forkortet.

Indlandsposten 6. januar 1930:

Går man nordover fra Fossgrenda mot Ramsøya, overraskes man ved å finne et lite dukkenett heim omgitt av bare skogen på alle kanter, enda det ligger like ved hovedveien. Vakkert og ryddig er det der, og ser du nøye opp mot kjøkkenglasert, vil du som oftest se en gammel mann sitte og speide ned mot veien på trafikken. Det er gamle Martin Fossbråten, som fyller hele 93 år nå tirsdag og muligens er den eldste innvåner i Brandval. Forleden var jeg og intervjuet ham i anledning av 93 års dagen.

Martin er født på Nyseteren i Grue 7. januar 1837. (Foreldre var Johannes Olsen og Karen Bredesdatter).

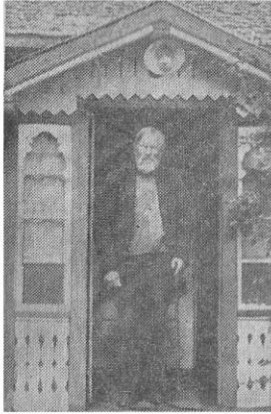
Per Skogrand f. 1952

Han forteller at noen skole har han aldri gått på. Men han lærte seg allikevel både å skrive og regne. Skrivepapir hadde han jo ikke til rådighet. Men han klarte seg allikevel på følgende måte: Han flekket av ørderbark, spisset til en trepinne, og med den begynte han så sine første skriveøvelser i sevjen på innsiden av barken. Endelig fikk han tak i en tavle, og snart mestret han den edle skrivekunst. Til å begynne med hadde han ingen annen lesebok enn salmeboken. Men nå hadde gamle Anders Kiær den sedvane, at så snart barna på husmannsplassene hans, hadde lært å lese, sendte han dem et testamente, som gikk på lån fra hus til hus.

Da Martin var bortimot 15 år, var det å legge i matsekken og dra til prestegården i Grue, hvor han sammen med de andre læsaronga måtte oppholde seg i 9 dager. Der hadde de også en skolelærer, som skulle forsøke å få litt "sveis" på dem. Og hver dag var presten Dahl oppe å overhørte dem. Her fikk de svare på vanskelige spørsmål, og alle var redde for å bli "drivin". Men Martin var den første som svarte, så han måtte gå ut så lenge, så han ikke skulle få hjelpe de andre som ikke var så vel bevandret ut i "kakjisma". Etter 9 dager ble de som klarte seg skrevne for presten.

En staut kraftkar som han Martin tjente selvfølgelig kongen, og det var med stolt latter han sa han fikk attest for å ha blitt nr.1 på moen. I 1864 giftet han seg med Berte Skaramyren, født 13.apr.1840, fra Grue, som døde 1913. De har hatt 8 barn. Og i 1874 flyttet de til Fossbråten i Brandval. Plassen har han selv brutt opp, ca. 15 mål, satt opp husene selv og snekret alt innbo.

En tid arbeidet han i Ramsøyen malmgruver, men hans hovedhåndverk ble å være snekker og

*Martin Fossbråten
i gangen på den
vesle stua.
Bildet er tatt dagen
før hans 93 års dag
for Innlandsposten.*

*Foto:
Charles Østbye.*

tømmermann. Han var en tid på Herdahls likkisteverksted i Kongsvinger. Stoler fra hans hånd fantes over hele Brandval og mange steder i Grue. Ja, han fortalte at hans produkter ble solgt helt til Lillehammer og Ullensaker. Av større byggearbeider har han blant annet vært med på å oppføre Kongsvinger mølle og sagbruk og Tørmoen skole. Han snekret til han var 91 år. Han drev også med tømmerhogst og kjøring. Dette holdt han på med til fylte 70 år. Og til tross for mangelfull skolegang fikk han ulønnet arbeid med å føre regnskap for tømmerhoggerne han var i lag med.

Som det naturens barn han var, er det jo rimelig at han måtte bli en ivrig jeger og fisker. Da han var 82 år var han med på revejakt etter to rever. Og selv om det var husbonden hans, Gustav E. Foss, som skjøt dem, så sto han da iallfall på post. Da han var 90 år tok han hele 24 store brasmer i Norsfossen på sommeren.

Han var også en utmerket skiløper. En gang kom han fykende nedover Paso-jordet, hvor gubben på gården sto og hogg ved. Martin svingte innåt i farten og treiv ham med under armen og nedover jordene, så Paso-gubben til å begynne med trodde han var kommet ut for trolltøy.

Han var god til å fortelle og kom med flere historier fra ungdomsårene. Han ble spurt om hvordan ungdommen hygget seg, når han var ung. ”Ja, vi hadde nå itte lokale, veit du, så det var å dra tel sæters til jenten, helg som søkn!” Og Martin og bror hans (Bernt) må visstnok ha vært svært godt likt av jentene, hvis en skal dømme etter hva han forteller. En gang dro de til sætra med elghund. Da de kom i nærheten av en seter, sendte de hunden fram til ildhuset, mens de selv gikk en omvei og smøg seg inn i løa, hvor døra

sto åpen inn til ildhuset. Da seterjentene så hunden forsto de at det var Nysætergutta som var

ute og spankulerte, og trodde de ville gå forbi setra deres, ettersom de ikke var å se. Da ropte de klagende ”Hei Nysætergutter, gå itte forbi øss da!”. Men da smatt Martin og bror hans opp og stormet inn i ildhuset og forkynte at: ”her er vi alle mann!”

At ungdommen kunne være utspekulert før i tiden også, fremgår av følgende. Martin forteller at han og bror hans ofte bygde ildhus på setrene. Men de husket på å lage briskene så store at de kunne få plass, hvis de stakk innom ei natt!

Martin smiler lurt når han forteller sine historier, og forteller følgende: Martin hadde ofte hørt jakthornet til gamle godseier Omsted. Og han klarte å kopiere lyden med en lur av ørderbark. Så en lørdagskveld gikk han og en del andre opp til Skarasetra, da fikk de høre at det var fullt med gutter på setra. Martin satte luren for munnen og blåste a la godseier Omsted. Men da ble det oppstuss i setra, og hele guttebølingen, som trodde det var selve godseieren med jaktfølge som kom forbi, satte av sted i hui og hast, mens Martin og hans drabanter stormet inn i seterhusene. Slik avsluttes artikkelen.

Martin var født januar 1837 i Nyseteren på Nesskogen, han giftet seg med Berte Maria Torkelsdatter født 1840 på Skaramyra i Grue. De fikk 8 barn. Disse var: Pernille født 1864, Karen f. 1866 død 1868, Thea f. 1867, Johannes f. 1870, Karl f. 1872, Karen f. 1874, Berthea f. 1879, og Maren f. 1885.

Martin hadde uvanen og prate høyt med seg selv på eldre dager. Han kunne akkedere med seg sjøl. Det var jo folk innom der på kaffe og mat. Da kunne Martin si: ”Jammen var’n sulten ja, nå tærn ei skive tel, det er den tredje, ja han er nukk sultin!» Og folk som gikk langs veien kunne høre han akkederte med seg sjøl: ”Jo, je bør ha åtte kroner for stolen, de are tær meir, jo åtte kroner bør det full væra!» Han kommenterte også veggklokkas gang når den slo: ”Hælvgåen sju, ja hælvgåen sju ja”.

Arne Foss forteller at ved trefningen under krigen ved Ramsøya gikk ei geværkule tvers gjennom glaset, gjennom neste vegg og ut på nordsiden av huset. Dette hullet i glaset ble tettet med en kork. Sønnen Karl var en humørfylt kar, for hos Gustav Foss hadde de lagt nytt tegltak på låven, men

fant til slutt ut at det og legge siste mønpanna, og komme helskinnet ned igjen, var umulig. ”Jeg veit ei råd” sa’n Kal, ”vi setter’n far til å legge de siste pannene og sea skuter vi ham, han er så gammel allikevel».

Bilde tatt i Fossbråten. Ukjent årstall. Bak f.v: Karen Høyby, Magnhild Kvernbråten, Karen Fossbråten, Ella Fjeldsteppen, Borghild Brodal, ukjent. Foran: ukjent, Annar Foseid, ukjent.

Bureisingen til Jacob og Karen Seigerud

Skrevet av Bjørn Tuer i hans bok «Bureising i Solør» fra 2002

Se utsnitt fra den generelle delen om bureising i Brandvalitten nr 1 og 2 2012. Red.

Jacob Seigerud (1900 - 1986) var nr. to av 12 søsken som vokste opp på Seigerud på Hokåsen, men var langt fra å være noen dusinvarer av den grunn. Allerede som 12-åring begynte han som skogsarbeider! Og han forble skogsarbeider og tømmerfløter gjennom hele sitt yrkesaktive liv. Dessuten ble han bureiser på Langåsen på Brandval Finnskog i et terreng som må betegnes som svært lite egnet for oppdyrking.

Bureisingsparsellen som Jacob i 1941 fikk kjøpt av Brandval kommune var på omkring 125 dekar meget steinrik skogsmark. Karen Østli, som var tre år yngre enn Jacob, vokste også opp på Hokåsen. Hun slo rot på Brandval Finnskog som bureiserkone, da hun var gift med Jacob Seigerud. Sammen fikk de seks barn, Magne ble født i 1922, Kjell i 1924, Rolf i 1926, Inger i 1928, Odd i 1930 og Jan i 1933. Kjøpesummen for parsellen som fikk navnet Bærli, var kr. 2.570. I dag er det utenkelig å nydyrke slik mark, selv med dagens tekniske hjelpemidler som bulldosere og gravemaskiner, men på den tida, da Karen og Jacob tok fatt, var ingenting umulig, selv om man bare hadde stubbebryter og håndverktøy

Bjørn Tuer f. 1934

til rådighet. De helt store jordbruksarealene ble det heller ikke på Bærli, men en 12-13 dekar dyrket mark la grunnlaget for en liten besetning. Starten på besetningen var en kupalv som Karen og Jacob kjøpte på et lite gardsbruk noen kilometer fra Bærli. Kona på garden het Eline og kalven fikk navnet Elina. Elina ble stammor til besetningen på Bærli. Det som kjennetegner Seigerudskarer flest, er seighet og utholdenhet, både i arbeidsliv og idrett. Seighet og utholdenhet var også karakteristisk for Jacob og det var også nødvendig for å kunne "brøyte seg rydning i svarteste skog, med plass til ei stue og mold til en plog."

I 1942 kunne familien flytte inn i sitt nye våningshus på Bærli. Driftsbygningen ble satt opp noen år senere. Mens Jacob strevde med nydyrking og steinrydding sommertid og skogsarbeid vintertid hadde Karen husarbeidet og dyrestellet med god hjelp fra datteren Inger. Karen var mye plaget av sykdom og døde allerede i 1954 bare vel 50 år gammel.

Bærli . Foto Halvor Noer 2012

Inger og Rolf driver fortsatt eiendommen med høyproduksjon, sauer og fjørfe. Rolf drev i mange år som sagbruksarbeider i tillegg til arbeidet heime på eiendommen. Inger har alltid vært et samfunnsengasjert menneske og har vært en aktiv kommunepolitiker og en dyktig fagforeningsleder. En slik dyktig fagforeningsleder kunne nok hennes foreldre og andre bureisere som arbeidet under svært

vanskelige rammevilkår ha trengt!

Vatn til dyr og husholdning ble i flere år hentet fra kaldkilde ute på jordet og båret i bøtter fram til bolig og fjøs. Til å begynne med var det karbidlamper som ga nødvendig lys til arbeid og huslige sysler i de mørke timer. Først i 1948 kom det elektrisk kraft til bruket.

Jacob (1900-1986) og Karen Seigerud (1903-1954)

Karen var en riktig humørspreder som gjorde livet lysere i ei vanskelig tid. Det fulgte alltid mye moro med henne. Jacob var mer tilbakeholdende, men meget kunnskapsrik og nevenyttig. Neverarbeid likte han godt, mange pene kurver og konter flettet han, bridge var en annen hobby som ga ham mange gledesstunder.

Jacob døde i 1986 og det ble Inger som alltid hadde bodd heime hos foreldrene som overtok bureisingsbruket etter sin far. Allerede da hun gikk hos presten til konfirmasjonsforberedelse, blinket Inger seg ut en gutt som var kledd i pen dress, et uvanlig syn den gang. Sju år senere, i 1949 giftet hun seg med gutten, Rolf Johansen fra Sjøenden. Inger og Rolf har ett barn, datteren Karen Rita Elisabeth, som ble født i 1954.

Inger (1928-2006) og Rolf Johansen f. 1924

PS: Inger Johansen døde i 2006 og Karen Rita Elisabeth døde i 2011. Rolf bor nå alene på bruket. Red.

Flere bureisingsfelt?

Vi spurte i forrige nummer om noen kjente til flere bureisingsfelt i Brandval og fikk følgende hyggelige svar fra Egil Berg:

Leste artikkelen om bureisingsbruk i Brandval. Der er det ikke kommet med det som ble kalt "Brøderudfeltet", mellom Brøderud og Sønsterud. Dette var i 1937/38 og besto av 3 bruk. Harald Brøderud, nærmest veien, min far, Jørgen Berg nr. 2 og Martin Hauger lengst vest. Bruket til Harald Brøderud ble solgt til Einar Lundhaug. Vi solgte til Harald Strandsæter og Kjell Hauger. Bruket til Martin Hauger er fortsatt i familien. Takker samtidig for et meget interessant blad, med mange gode artikler. Lykke til med videre arbeid.

Hilsen Egil Berg

Busstur til Vestmarka og Koppom 2/9 2012

Historielagets busstur gikk i år til Eidskog Museum og Historielag og til Beredskapsmuseet i Koppom

av Halvor Noer

Jorunn Engen ønsker velkommen. I bakgrunnen veteranbussen – en Volvo 1967-modell

Foto: Halvor Noer

Første stopp var ved Sootkanalen i Eidskog på grensa mot Setskog. Konservator Jorunn Engen tok i mot oss og geleidet oss langs kanalen fra sluse 4 til sluse 16. Det var en interessant tur som ga oss et godt innblikk i hvordan de her fikk sluset tømmeret opp i 25 meter stigning. Den selvlærte Engebret Soot ledet kanalbyggingen. Kanalen var i drift fra 1847 til 1932. Slusene har navn etter kjente steder eller navn så som Konstitusjonen, Fredrikshald, Statsraad Stang, Professor Schweigaard, General Birch, Peter Anker, Dines Soot og Caroline Soot.

Alle elver i Eidskog renner inn i Sverige. Med denne kanalen, og flere lenger sør, kunne tømmeret sendes vannveien gjennom Norge fra de vestre delene av Eidskog og ned til industrien ved Halden.

Vestmarka Bygdehus

Det tidligere Bedehuset ble overtatt av Eidskog Museum og Historielag (EMH) i 2007. Nå tjener huset som møtelokale for eieren og for andre lag og foreninger på Vestmarka. Her serverte

Halvor Noer f. 1938.

Historielaget oss den tradisjonelle tunnkakua med godt smør, hvitost og myssmør. Paradisbanen gikk tidligere rett forbi huset. Denne jernbanen var i drift fra 1913 til 1962. Da var det liv og røre i dette området.

Ved en slusedam. Josef Hansen, Hans Nordseth og Bjørn Engelstad beundrer byggverket.

Foto: Ole Johannes Østberg.

Jorunn Engen oreienter på Almennynga.

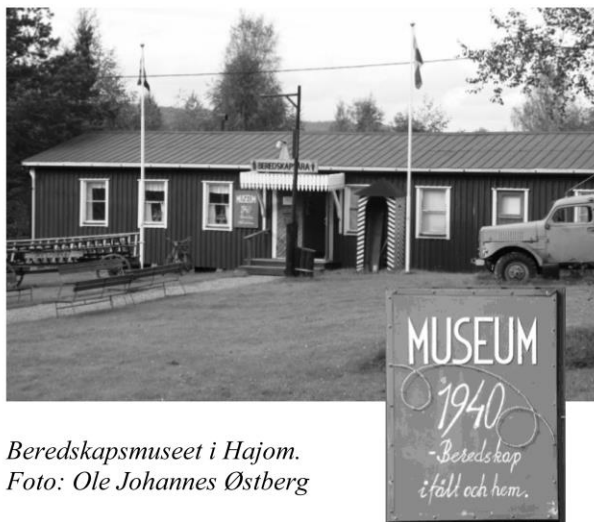
Foto: Halvor Noer

Almenninga (Ælminga)

Her var det to bruk som lå helt inntil hverandre med den gamle pilgrimsvegen gjennom tunet. EMH overtok det østre bruket på 1990-tallet og åpnet for besøkende i 2000. Like etter ble det vestre bruket til salgs og Eidskog kommune kjøpte stedet til museumsformål. Nå er dette tunet en samlet enhet med 11 bygninger + noen småhus til dyra.

Her har EMH imponerende utstillinger i mange av husene. I Museumslåven har de nye utstillinger hvert år. De har også fått i stand et praktfullt hageanlegg.

Dette flotte museumsanlegget er nok et resultat av en utrettelig innsats fra Jorunn Engen og stor dugnadsinnsats fra lagets medlemmer. De greier også å holde bygdetunet åpent hver dag unntatt mandag og lørdag fra St. Hans til ca. 1. august.

Beredskapsmuseet i Hajom.
Foto: Ole Johannes Østberg

Beredskapsmuseet i Koppom

Så kjørte vi inn i Sverige. Rett sør for Koppom sentrum ligger Hajom Hembygdsgård – tidligere Järnskog nå Eda kommune. Denne ble etablert i 1924. Etter krigen er Beredskapsmuseet bygd opp på denne Hembygdsgården.

Dette var også et flott museum med imponerende utstillinger. Det gjorde sterkt inntrykk å få en innføring i hvordan svenskene under krigen hadde store styrker i beredskap på sin side av grensen i hele krigstida. Det var store utfordringer for lokalmiljøet å forholde seg til disse svenske styrkene og til de mange norske flyktningene som kom over grensen. Det var mange svenske borgere som hjalp flyktningene inn i Sverige.

Vi ble servert nevagraut og flesk av medlemmer i Hembygdsforeningen. Fra 1. juni til 31. august holder disse museet og serveringstilbudet åpent hver dag fra kl. 11.00 til 16.00. Hver søndag står nevagraut og flesk på menyen. Dessuten arrangeres underholdning og dans i Hembygdsgården hver uke hele sommeren. De har 9000 besøkende i året.

Olle Henriksson orienterer om driften av Museet.
Foto: Ole Johannes Østberg.

Thor Ericsson i Kramboden.

Foto: Halvor Noer

Olle Henriksson og Thor Ericsson guidet oss gjennom utstillingene og fortalte om hvordan det lar seg gjøre å holde i gang et så omfattende anlegg som de har i Koppom. Deres største bekymring var rekruttering av yngre frivillige til å fortsette dette arbeidet på Hembygdsgården og i Museet.

Vi trenger ikke lange bussturer for å finne lokalhistoriske perler. Denne gangen fikk vi også en "historisk buss". Terje Kjensli kjørte oss i en veteranbuss – en 50-seters Volvo 1967 modell.

Øvre Breen dam

Rapport fra restaureringsarbeidet

av Per Skogrand

Jeg hadde sett forfallet av dammen og spesielt at alt treverk i damlukene var mørkent, og ønsket om mulig en restaurering av dammen. Dessuten var området rundt gjenvokst av trær og kratt.

Jens Thom på befaring.

Fikk i 2008 til en befaring av området sammen med fylkesmannen og konservatoren i sør-fylket. Disse mente også at dammen burde settes i stand, men dette var jo også et økonomisk spørsmål. Å innhente et kostnadsoverslag fra et spesialfirma på dammer, ville koste mye.

Søkte Kongsvinger kommune om midler men fikk avslag.

Fikk kontakt med Jens Thom i Norges vassdrag-og energidirektorat, og han kom på en enkel befaring i 2009. Han mente dammen så solid ut, men med en del utfall av mørtel på oversiden, som gjorde at dammen ble utett. Han påpekte også viktigheten av å holde vegetasjonen vekk fra selve dammen.

Brandval Historielag ble forespurt om de kunne stå som ansvarlige for prosjektet, men de kunne ikke påta seg oppgaven. Men på et møte i Historielaget ble ei gruppe oppnevnt. Per Skogrand, Terje Moen, Rein Johnsen og Ole Neskvern.

Sponsorer

Vi var uten midler og søkte i 2009 Sparebanken Hedmark om gave/tilskudd. Og de var velvillige og ga oss Kr. 5 000,- slik at vi kunne komme i gang. Vi søkte Tørmoen arbeiderlag om støtte og de var også velvillige og ga oss Kr. 10 000,-. Disse pengene ble satt inn på konto i Agnåvassdragets vedlikeholdsforening, slik at vi kunne sende regningene dit. Jokeren på Brandval har sponset oss med blant annet mat og drikke

under dugnadene. En stor takk til disse.

Dugnader

Vi holdt dugnad på dammen i juli 2009. Hogging av skog og kratt. 14 personer møtte og vi fikk hogd ned mye busker og kratt.

Sommeren 2009 ble impregnerte materialer innkjøpt for å lage nye damluker til både bunnluker og fløtterrenne. Disse laget Terje Moen og jeg på dugnad. Vi tettet også de verste sprekkene med mørtel og fugeskum på dammens overside.

Per Skogrand og Terje Moen snekrer nye damluker

Våren 2010 ble ny dugnad holdt. 11 personer stilte med 2 traktorer, slik at vi fikk kjørt bort kvist fra forrige dugnad, og det ble ryddet mer kratt. Det ble innkjøpt en impregnert benk, som ble plassert på dammen.

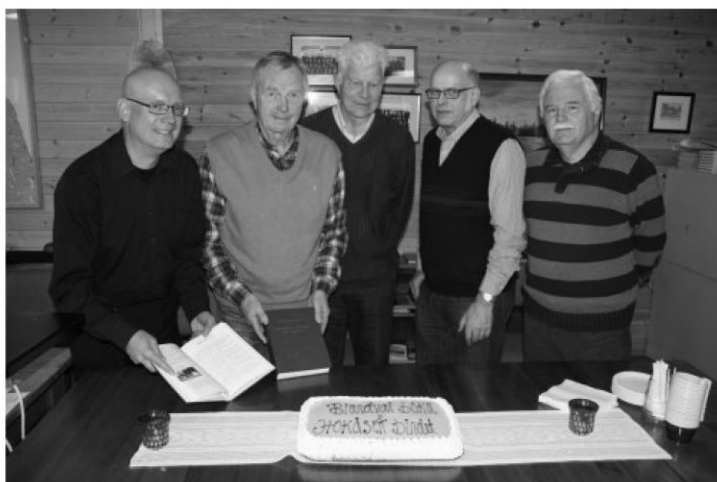
Sommeren 2011 ble det innkjøpt impregnerte materialer for å skifte tredekket og rekkverket over flomløpet, men det ble en regnfull sommer og vi var avhengige av lav vannstand i flomløpet, så dette ble utsatt til våren 2012. Det var over 30 år siden det forrige dekket ble lagt. I juni i år ble tredekket og rekkverket skiftet. Åa hadde også gravd seg et løp under dammen på nordsiden. Dette ble tettet med duk og pukk.

Vi anser oss ferdige med prosjektet, men ser at det fortsatt er gjenstående arbeid. Blant annet fløtterrenna, der steinene nok må tas opp, og legges på nytt. Dette er et stort og kostbart arbeide, som nok passer bedre for et lag eller en forening. Det har vært dam og industri her i rundt 400 år, så vi håper kulturminnene fortsatt blir vedlikeholdt og kan vise kommende generasjoner disse minnene av en svunnen tid.

Brandvalboka-Hokåsen er nå i salg

Boka tar for seg slektene på alle matrikulerte eiendommer på Hokåsen. Boka er på 430 sider og koster Kr 550. Den er å få kjøpt på Sportshjørnet, Roverud og på Servicetorget i Kommunen.

Boka kan bestilles tilsendt som postpakke direkte fra Brandval Historielag v/ Ole Johannes Østberg, Skybergvegen 19, 2219 Brandval tlf 62 82 51 40 E-post: olejeast@online.no. Da kommer porto i tillegg med kr 140.

*Fra boklanseringen på Skineb 15/11 2012:
F.v. forfatter Bernt Olav Neskvern, leder i bygdebokkomiteen Arne L. Hanestad, komiteemedlemmene Trygve Myrvold og Ole Johannes Østberg, leder i Historielaget Terje Hauger.*

Disse var ikke tilstede:

*Rolf Amundsen
forfatter*

Øystein Østgård

*Per Helge Lystadmoen
komiteemedlemmer*

Historielagets årskalender for 2013

kan kjøpes på sportshjørnet, Roverud eller bestilles tilsendt hos Ole Johannes Østberg – se ovenfor.

Vi minnes Arne Næss

av Halvor Noer

Arne Næss døde 14. november – 79 år gammel. Han ble født på Rolstad og var gardbruker på Rolstad hele sitt voksne liv, bortsett fra pensjonisttiden, da han bodde først i kårboligen på Rolstad og de siste årene i villaen på Hansrud.

Arne var interessert i lokalhistorie. Selv hadde han tatt godt var på mye gammelt på Rolstad. Det var mange gamle dokumenter og bilder på Rolstad-loftet. Arne var medlem i Historielaget siden starten i 1983. For noen år siden var jo Helga kasserer i laget, så han fulgte godt med i hva Historielaget holdt på med. Han deltok lenge på de fleste årsmøtene i laget. Arne satte pris på det Historielaget fikk utført. Jeg husker han sa at årskontingenten godt kunne vært høyere.

Det er med ydmykhet og takknemlighet vi ser at innsamlede midler ved begravelsen skal gå til Brandval Historielag. Vi føler med Helga og familien i sorgen.

Gamle leker

Fra heftet:

Friminuttene i den gamle skolen.

Anne Marie Halvorsen var lærer på Brandval Sentralskole og samlet på 80-tallet inn opplysninger om gamle leker. Hun fikk registrert 34 leker. Alle disse er beskrevet i et hefte hun utarbeidet i 1989. Mange av dem er for oss enten ukjente eller glemt – noen kjenner vi igjen. Se Anne Maries beskrivelse av dette prosjektet i Brandvalitten nr. 4 2011. (Red.)

Tekst og tegning
av Anne Marie Halvorsen f. 1940

9. lek: Slå på ring

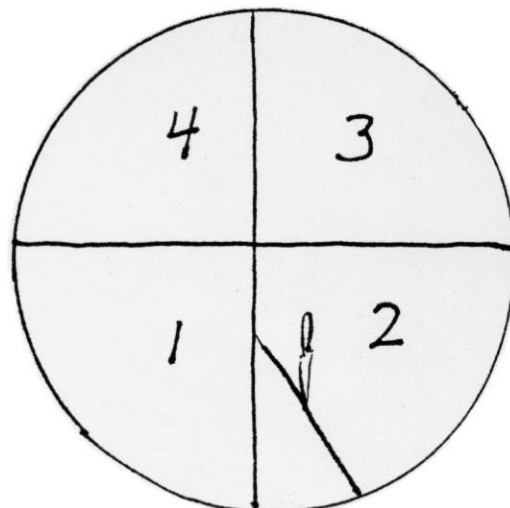
Deltagerne holder hverandre i hendene og står i en ring. En går (springer) rundt ringen, slår så en av dem som står i ringen på ryggen. Disse to springer så rundt i hver sin retning, og den som kommer først til hullet i ringen, stiller seg der, og den som kommer sist, må nå gå rundt.

10. lek: Ta Land – Kappe land

To, fire eller seks kan leke denne leken. Underlaget må være hardt (jord). Det risses en figur i bakken. Figuren deles i så mange deler som det er deltagere. Delene får navn etter land. Guttene (eller jentene) som deltar, eier en rute hver. De blir enige om hvem som skal begynne.

Han eller hun skal kaste en kniv så knivbladet står i bakken. Hvis bladet står, skal han trekke en rett linje i bladets retning. Han kan nå velge hvilken del han vil ha. Er det den delen som er nærmest hans eget land, blir det en del av landet hans. Er det den delen som er lengst borte, kalles det en koloni.

Alle kaster etter tur, og "landene" skifter eier og navn flere ganger i løpet av leken. Den, som ikke lenger kan stå med hele den ene foten i sitt eget land og kaste kniven, er ferdig. De andre fortsetter til en har tatt alt.

11. lek: Sisten

En skal "ha'n" og de andre løper. Den som "har'n" skal slå de andre hvor som helst på kroppen. Dermed har han frigjort seg selv og må løpe av sted med de andre. Den som fikk slaget, må nå slå en annen.

Gamle ord og uttrykk

av Tor Aarstad

Tor Aarstad f. 1932

Ordtak

Menn som hater kvinner har udugelige mødre.

Den som tror at tid er penger, har ikke et sekund å miste.

Den som slår seg til ro, blir sannsynligvis liggende.

Kunne kunstnere forklare kunsten, var de ikke kunstnere.

Det verste er at jeg ikke kan få fyr på snadda, sa gubben, da huset brant.

Nå etter at stormen "Dagmar" har herjet: Godt at jeg ikke er aleine om det, sa kjerringa, etter uværet og ødeleggelsene.

Lebbli = la være

Leite på = bli sliten

Lonete = lunete

Lætta att = lukke igjen

Pauk = kjepp til å jage kyr med

Rissju = ruse, fiskeredskap

Skistaup = skispor

Skuggreidd = mørkredd

Skølme = se på (lett mistenksomt)

Slækalaus = lealaus, ustø

Streffnes = kveles

Struke = stryke, "struke me" – altså dø, eller "stært"

Viotta = slette, vidde – med *på viotta* menes å ta fullstendig feil.

År om anna = årlig

Av ordenes saga

Om å reise kjerringa

For å sitere H. Ibsen så noenlunde riktig: *Er utgangspunktet galest, blir resultatet ofte originalest.* Hvilket stemmer godt overens med misoppfatninger, feiltolkninger og forvanskninger av ymse ord, ordtak og uttrykk, som vi krydrer vår daglige tale med uten særlig tanke for opprinnelse og mening.

Jeg fikk "losen" på dette uttrykket med *å reise kjerringa* etter et stort oppslag i Glåmdalen her på ettersommeren angjeldende at KIL-jentene hadde vunnet en god fotballkamp. Nå er det vel ikke akkurat kjerringer vi forbinder med innsats på fotballbana. Det dreier seg da heller ikke om sådanne, men i overført betydning, som betyr at man skal rette opp en prestasjon som ble dårligere enn forventet.

Så langt er det i grunnen greit, men kjerringa – hva med den? Med nysgjerrighetens grev har jeg gravd litt i henhørende litteratur og faktisk funnet roten til dette velkjente, men likevel snodige, uttrykket. Tru det eller ei; det skriver seg fra vikingtida!

Vikingene kalte den tjukke bunnstokken, som lå over kjølen på skipene sine, for karling, som igjen betyr kvinne eller liten kar. Det har blitt til kjerring i moderne norsk. Dette med *å reise kjerringa* er egentlig å reise ei mast på denne bunnstokken.

For øvrig florerer maritime ord og uttrykk i landkrabbers daglige tale. I en sjøfartsnasjon er det vel kanskje rimelig at det smittet over på "normale" folk. Eksempelvis: skudd for baugen, ta rev i seila, klare brasene eller å ha kommet på rett kjøle etter å ha vært på skråplanet. Dette stammer, som veldig mange andre uttrykk, fra sjølivet og betyr at skipet ikke har slagside eller krenger. For ikke å krenge (krenke) så mener jeg generelt at alle kjerringer burde få sin oppreisning både på og utenfor fotballbana.

Kveldsåpent på Skineb

Første torsdag i måneden fra kl 18.00 til kl 20.00 +

Torsdag 3. januar: Mitt liv i de gamle Sovjetrepublikker v/ Arne Foss

Torsdag 7. februar: Slektstreise i sporene etter vikingkongene v/Halvor Noer

Slektsgranskingsgruppa har åpne møter på Skineb

andre tirsdag i måneden fra kl 18.00: 8. januar og 12 februar.

Bli kjent i arkivet på Nistun 3. onsdag i måneden kl 17.00: 16. januar og 20. februar.

Tirsdagsklubben møtes på Skineb

siste tirsdag i måneden kl 11.00: 29. januar og 26. februar.

Historielagets årsmøte

holdes på Bøndernes Hus, Brandval onsdag den 27. februar 2013 kl.18.30

Vi har følgende bøker og skrifter til salgs (En julegave?)

Brandvalboka-Hokåsen	Kr 550	Brandval og Vinger Bondelag 100 år	Kr 200
Brandvalboka – Finnskogen	Kr 550	Norsenterets historie	Kr 200
Brandval Sanitetsforening 100 år	Kr 300	Agnåa – Vestmarkas perle	Kr 200
Möte med Finnskogar	Kr 150	Lovise og Nils Hagen med etterkommer	Kr 30
Skogbrukets historie i Kongsvinger	Kr 290	Brandvalitten	ny Kr 30
Brandval Kirke 350 år	Kr 100		gammel Kr 20
Gamle Roverud	Kr 330	Kalendere	ny Kr 80
			gammel Kr 20

Disse kan bestilles tilsendt – porto kommer i tillegg.

Kontakt: Ole Johannes Østberg tlf: 628 25 140. E-post:olejeast@skyberg.no.

Rettelser til artikler i forrige nummer:

Hokåsen skolekrets – side 4 – etter innspill fra Johan Seglsten:

Den første læreren på ”Skulhuset” het ikke Amund Hansen, men Herman Hanssen som sluttet i 1890.

På ”Gamleskolen” var Thorvald Gulliksen Lund lærer 1890-1894, Alida Eldevik 1894-1897 og Kristian Verner-Nielsen 1898-1909. Jens Arnseth var lærer på Korsmo 1917-1920.

Johan nevner flere kortere lærerengasjementer som ikke tas inn her. Han skriver fortiden på en skolehistorie for Kongsvinger og vi henviser til den, når den blir utgitt. (Red.)

Grendevandring – side 16 - etter innspill fra Bjørn Langnes:

Vinger kirke ble ikke flyttet fra Hov, men ble bygd ny ved Kirketorget. Hov kirke forfalt og ble ikke endelig revet før på 1730-tallet. På Rolighed var det aldri snekkerskole, men det var trevarefabrikk der fra 1954. Snekkerskolen var på den nåværende Frimurerlosjen. (Red.)